

PÄÄKIRJOITUS

VALTIO, KANSALAISYHTEISKUNTA JA SIVISTYSTYÖ

Koulutus on kaikkialla niin kutsutussa kehittyneessä maailmassa valtiollistettu. Koulutusjärjestelmästä myönnetyt tutkinnot ovat valtion takaamia valtakirjoja ammatteihin. Se on lailla säänneltyä toimintaa. Koulutuksessa on myös eräänlaisia vapauden saarekkeita, joita valtiovalta rahoituksella tukee, mutta ei sisällöllisesti säätele.

Vapaa sivistystyö on esimerkki tästä. Sen taustalla on 1800-luvulla syntynyt kansallisvaltioiden tarve muokata väestöjä ”kansakunniksi” ja yksilöitä sen tuottaviksi jäseniksi. Sekä uudet sukupolvet että aikuisväestö haluttiin sivistyksen piiriin. Esimerkiksi Suomessa talonpoikaiston sivistämiseksi syntyi kansanopistoliike, jonka lisäksi perustettiin nuorisoseuroja, Martta-yhdistyksiä ja vuonna 1874 Kansanvalituss seura, Aikuiskasvatus-lehden nykyinen kustantaja.

Teollistumisen myötä 1800-luvun loppupuolella alettiin Suomessakin nähdä köyhissä oloissa elävä, moraaliltaan vajavainen teollisuustyöväestö yhteiskunnallisena ongelmana, jonka lievittäminen ja hallitseminen suorastaan edellytti rahvaan moraalista sääntelyä. Sivistystyön kärki suunnattiin estämään

poliittista radikalisoitumista, josta oli saatu huonoja kokemuksia muualla Euroopassa. 1900-luvun alkuvuosikymmeninä työväki otti lopulta koulutuksen omiin käsiinsä ja alkoi sivistää itse itseään.

Tämän vuoksi vielä nykyäänkin vapaata sivistystyötä järjestetään monista aatteellisista lähtökodista. Julkinen valta tukee koulutusta, mutta ei sanele sen sisältöä. Koulutuksen järjestäjä on vapaa tuottamaan sellaista koulutusta, jonka se näkee arvopohjansa ja ideologiansa mukaan tarpeelliseksi.

SIVISTYSTYÖN VAPAAUS painottuu kuitenkin ihmisten ajattelussa eri tavoin. Vapaan sivistystyön vapaus merkitsee koulutuksen järjestäjän vapauden lisäksi myös riippumattomuutta keinotekoisista rajoituksista, joita tutkinnot asettavat. Kansalaiset itse asettavat tavoitteen opinnoilleen. He hakeutuvat vain kiinnostavaan oppiin. Jos kiinnostuksen mukaista opetusta ei ole tarjolla, he käyttävät aikansa johonkin muuhun. Periaatteessa kaikki kansalaiset ovat siis vapaita osallistumaan vapaan sivistystyön opintoihin. Rajoituksia asettavat vain maksut ja opiskelupaikkojen määrä ja sisältöjen tarjonta.

”JOS VAPAA SIVISTYSTYÖ
YMMÄRRETÄÄN VAIN
KOULUTUSJÄRJESTELMÄN
TÄYDENTÄJÄNÄ, SEN VAPAAUS
ON AIKA RAJOITTUNUTTA.”

Vaikka valtiovalta ei puutu vapaan sivistystyön sisältöihin, se on lainsäädännöllä nivottu osaksi muuta julkista koulutuspolitiikkaa. Laissa vapaan sivistystyön tarkoitus on edistää yhteiskunnan eheyttä, tasa-arvoa ja aktiivista kansalaisuutta. Tätä tarkoitusta tuskin yksikään vapaan sivistystyön järjestäjä haluaa vastustaa. Miten tarkoituksen toteutumista arvioidaan, on kokonaan toinen asia. Mutta tärkeintä lie neekin yhteinen pyrkimys hyviin päämääriin. Aina välillä käydään keskustelua siitä, miten valtion tuemat aromaterapian tai astrologian kurssit edistävät vapaan sivistystyön tarkoitusta.

KRIITIKOIDEN MUKAAN sivistystyön vapaus on lopulta paljolti näennäistä. Julkisen rahoituksen mukana seuraa myös tulosvastuu valtiolle. Näin valtiovalta on rahoituksen kaavun alla astunut kansalaisyhteiskunnan vapauden alueelle. Jürgen Habermasin sanoin: systeemimaailma tunkeutuu elämismaailmaan. Kansalaisten omaehtoinen toiminta ”virallistuu” ja valjastetaan systeemimaailman palvelukseen tuottamaan mitattavia hyötyjä. Jos vapaa sivistystyö ymmärretään vain koulutusjärjestelmän täydentäjänä, sen vapaus on aika rajoittunutta.

Teknologian kehityksen myötä ihmisten elämismaailma saa uudenlaisia muotoja ja omaehtoisia yhteisöjä syntyy entistä helpommin. Samoin ajattelevien ihmisten virtuaalisilla yhteenliittymillä on myös yhteiskunnallista voimaa. Virtuaalisesti yhteisöihin liittyvät ihmiset haluavat olla toistensa kanssa tekemisissä myös *face-to-face*. Näissä yhteisöissä piilee valtava vertaisoppimisen potentiaali.

ESIMERKIKSI YLIOPISTOKOULUTUKSEN kohdalla on viime aikoina esitetty voimakkaita puheenvuoroja ”virtuaaliyliopistojen” erinomaisuudesta. Sen sijaan, että opiskelijat tyytyisivät maaseutuylipistojen keskinkertaisiin luennoijiin ja keskinkertaisiin kursseihin, heillä on erinomaiset mahdollisuudet saada kiinnostuksen kohteestaan maailmanluokan opetusta verkon välityksellä. Tämä tulee olemaan vapaan sivistystyönkin kohtalonkysymys: miten osataan käyttää uutta opetusteknologiaa, virtuaalisuutta ja ihmisten tarvetta yhteisöllisyyteen? Niin kutsutut virtuaaliyhteisöt ovat jo nyt yhä useamman ihmisen arkipäivää.

Millaista virtuaalinen yhteisöllisyys on 30–40 vuoden kuluttua, on tällä hetkellä täysin hämärän peitossa. Sen voi aika luotettavasti ennustaa, että mahdollisuudet virtuaaliyhteisöllisyyteen kehittyvät kovaa vauhtia ja yhteisöjen merkitys tulee kasvamaan. Välimatkat eivät enää estä tai vaikeuta yhteydenpitoa ja kokoontumista. Yhteisöllisyyden tärkeä perusta on yhteisöstä saatava vertaistuki sekä hyvät mahdollisuudet uuden oppimiseen ja oman osaamisen jakamiseen yhteisön jäsenten kesken. Mitä enemmän jaat osaamistasi, sitä arvostetumpi jäsen olet.

Heikki Silvennoinen